

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ШУЛЯК Світлана Андріївна

УДК 811.162.2.81'42

**ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧНІ ПАРАДИГМИ У ПОЕТИЧНОМУ
ІДІОЛЕКТІ ЄВГЕНА ГУЦАЛА**

Спеціальність: 10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

КИЇВ – 2005

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Мойсієнко Анатолій Кирилович,
Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри сучасної української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор,
академік АПН України
Мацько Любов Іванівна,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, завідувач кафедри стилістики української мови;

кандидат філологічних наук, доцент
Чумак Олена Григорівна,
Київський національний лінгвістичний університет, доцент кафедри фонетики і граматики слов'янських мов.

Провідна установа: Запорізький державний університет,
кафедра української мови,
Міністерство освіти і науки України.

Захист відбудеться “20” грудня 2005 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.19 Київського національного університету імені Тараса Шевченка (01033, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, к. 63).

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 10).

Автореферат розіслано “18” листопада 2005 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

Л.П. Гнатюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. У сучасній функціональній, антропозорієнтованій лінгвістиці важливе місце посідають дослідження художніх ідіолектів, які, представляючи певні характеристики загальномовного континууму, насамперед виражають індивідуально-авторську модель світу зі всією системою морально-етичних цінностей, світовідчуття конкретного митця. Ця модель під впливом довкілля може змінюватися, зазнавати певних естетичних, прагматичних модифікацій. Особливості поетичної моделі світу багато в чому детерміновані архетипною його моделлю, окремі риси якої зберігаються свідомістю і підсвідомістю кожної людини, у тому числі й митця.

Відбиваючи традиції художнього пізнання дійсності й сучасні творчі пошуки в поезії, *індивідуально-авторська мовна картина світу* акумулює естетичні цінності й наочно демонструє розвиток мови в цьому напрямі. Незважаючи на наявність узагальнених образів, здебільшого символічного наповнення, художня мова має індивідуальний характер і становить науково-пізнавальний інтерес передусім на рівні ідіостилю, ідіолекту.

Методологічні засади дослідження лінгвопоетики пов'язані з іменами М.М.Бахтіна, В.В.Виноградова, Г.Й.Винокура, Б.О.Ларіна, О.О.Потебні, Ю.М.Тинянова, Л.В.Щерби та ін. Художній текст у різних аспектах аналізують Т.М.Берест, М.І.Голянич, С.Я.Єрмоленко, В.І.Кононенко, Л.І.Мацько, А.К.Мойсієнко, Н.В.Слухай, Н.М.Сологуб, Л.О.Ставицька, В.А.Чабаненко та ін.

У сучасному мовознавстві проблемам вивчення мовотворчості окремих письменників приділяється велика увага. Досліджувалися художні ідіолекти (їхні складники) Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Павла Тичини, Максима Рильського, Богдана-Ігоря Антонича, Юрія Клена, Тодося Осьмачки, Івана Драча, Бориса Олійника, Миколи Вінграновського та ін. Беззаперечно, визначний внесок у розвиток української художньої літератури зроблено лауреатом Національної премії імені Тараса Шевченка Є. Гуцалом. Своєрідність поетичного стилю автора, вагомість його впливу на новітню українську поезію, включеність доробку митця в поетичну “парадигму” сучасності спричиняють важливість вивчення його творчості у лінгвістичному аспекті. Водночас необхідно констатувати, що монографічне дослідження поетичного ідіолекту Є.Гуцала відсутнє. Відповідно невивченою залишається і лексико-семантична, стилістична характеристика мовного світу поета.

Отже, в руслі сучасних функціонально-стилістичних і антропозорієнтованих напрямів лінгвістики (лінгвопоетики) тема дослідження “Лексико-тематичні парадигми у поетичному ідіолекті Євгена Гуцала” є **актуальною**.

Об'єктом дослідження дисертації є поетична мовотворчість Є. Гуцала.

Предмет дослідження – домінантні лексико-тематичні парадигми поетичного ідіолекту Є. Гуцала.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Тема дисертаційної роботи “Лексико-тематичні парадигми у поетичному ідіолекті Євгена Гуцала” безпосередньо пов'язана з плановою проблематикою комплексних теоретичних та теоретико-практичних досліджень “Склад лексики української мови з погляду походження та функціонування” кафедри української мови Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Мета наукової праці – описати лексико-тематичні парадигми, що є домінантними в мовній картині світу поетичного ідіолекту Є. Гуцала.

Постановка мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити основні лексико-тематичні парадигми мовної картини світу поета;
- описати семантико-функціональні, стилістичні особливості компонентів домінантних лексико-тематичних парадигм у поетичних творах Є. Гуцала;
- схарактеризувати функціонально-конотативну природу досліджуваних лексичних одиниць;
- визначити і охарактеризувати образні засоби, що ґрунтуються на розгортанні тих чи тих компонентів лексико-тематичних парадигм;
- з'ясувати роль досліджуваних одиниць у динамічній системі поетичних творів Є. Гуцала.

Матеріалом для дослідження послужили поезії зі збірок Є. Гуцала “Письмо землі” (1981), “Час і простір” (1983), “Живемо на зорі” (1984), “Напередодні нинішнього дня” (1989), а також поезії останніх років, “Сто віршів для дітей”, що ввійшли до зібрання творів письменника (т.5, 1997).

Методи дослідження. Основним методом дослідження є описовий. З метою аналізу семантичної структури лексичних одиниць використовувалися методики структурного методу, зокрема компонентний аналіз. Дослідження номінативних одиниць як компонентів художнього дискурсу спричинило застосування окремих прийомів контекстуального аналізу. Спорадично використовувалися прийоми словотворчого аналізу, а також кількісні підрахунки.

Наукова новизна дисертації визначається тим, що вперше в українському мовознавстві проаналізовано лексико-тематичні парадигми поетичного ідіолекту Є. Гуцала в функціонально-семантичному аспекті. Новим у дисертаційному дослідженні є також з'ясування того, що: лексико-тематичні парадигми є важливим конструктом для характеристики концептуально значущих для митця образів, неодмінним складником індивідуально-образної картини світу поета.

Теоретичне значення дослідження полягає в уточненні концептуальних засад лінгвістичного аналізу особливостей художнього ідіолекту на матеріалі поезій Є Гуцала, з'ясуванні ролі домінуючих лексико-тематичних парадигм для характеристики індивідуально-авторської мовно-образної картини світу митця.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані у практиці викладання курсів лексикології сучасної української літературної мови, лінгвістичного аналізу художніх творів, стилістики художнього тексту, а також при підготовці спецкурсів з проблем лінгвопоетики, стилістики.

Апробація дисертаційної праці. Результати дослідження доповідалися на Міжнародній науковій конференції “Мова у слов’янському культурному просторі” (Умань, 2002); Міжнародній науковій конференції імені проф. Сергія Бураго “Мова і культура” (Київ, 2002); VIII Міжнародній науковій конференції “Семантика мови і тексту” (Івано-Франківськ, 2002); Міжнародній науковій конференції за участю молодих учених “Мовно-культурна комунікація: напрямки і перспективи дослідження” (Київ, 2003); Міжнародній лінгвістичній конференції на честь 80-річного ювілею професора І.К.Кучеренка і професора Н.І.Тоцької (Київ, 2003); загальноуніверситетських звітно-наукових конференціях (Умань, 2003, 2004); регіональному науково-методичному семінарі “Лексика у синхронії і діячності” (Умань, 2004); всеукраїнському науковому семінарі “Семасіологія: сучасні парадигми дослідження” (Умань, 2005).

Структура роботи підпорядкована досягненню поставленої мети та завдань. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури (243 позиції). Загальний обсяг дисертаційного дослідження – 175 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У “**Вступі**” обґрунтовано актуальність дисертації, визначено об’єкт та предмет наукового дослідження, сформульовано мету та завдання, окреслено основні методи дослідження, розкрито наукову новизну, висвітлено теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі – “**Теоретичні засади дослідження**” – висвітлено поняттєво-категорійний апарат лінгвопоетики як філологічної дисципліни, описано особливості мовної картини світу як ментально-лінгвістичного і індивідуально-авторського феномена, визначено місце і функції лексико-тематичних парадигм у художньому ідіолекті.

Сучасна лінгвопоетика характеризується посиленням уваги до питань семантичного переосмислення художнього слова, збагачення його змісту. Як слушно відзначають дослідники, одним із актуальних завдань сучасної

лінгвістики є аналіз семантичних особливостей образного слова, виявлення на цій основі певних закономірностей розвитку словника поетичної мови.

Незважаючи на значний обсяг досліджень проблематики мови художньої літератури, залишається ряд нерозв'язаних питань лінгвопоетики, зокрема питання індивідуалізаційної семантики і естетики слова.

Художня мова найбільш повно втілює найкращі якості національної мови, її творчі можливості, багатство образних засобів і точність у вираженні думки. Перед лінгвістичною поетикою постає завдання зрозуміти поетичний ідіолект як імпліцитно організовану, функціонально-орієнтовану систему, динамічну в своїй основі.

Митець на основі загальномовної своєрідно моделює власну, індивідуальну картину світу. Поняття індивідуального стилю є основною категорією у сфері лінгвістичного вивчення поетичного тексту. В. Виноградов визначає індивідуальний стиль як своєрідну, історично зумовлену, складну, але таку, що представляє структурну єдність систему засобів і форм словесного вираження в її розвитку. При аналізі художньої мови постає питання розрізнення ідіостилу і ідіолекту. В “Літературознавчому словнику-довіднику” (1997) ідіолект трактується як “індивідуальне мовлення, що пояснюється місцем проживання, віком, фахом, соціальним станом, загальним рівнем культури певної людини. Ідіолект як мовна характеристика особистості не тільки окреслює особливе, а й розкриває розмаїті аспекти мови як загальнонаціонального феномена, її невичерпний потенціал”. Тим самим можна сказати: ідіостиль митця формується на основі його ідіолекту. Поетичний ідіолект виступає як поетичний світ, а структурні зв'язки всередині цього світу відповідають зв'язкам всередині функціонально-орієнтованої системи поетичної мови.

Поетичний ідіолект Є. Гуцала – це творчий вияв літературної загальнонародної мови, що ґрунтується на ідейно-художній своєрідності, зумовленій особливостями таланту, світоглядом, життєвим досвідом, характером, загальною культурою. Численні реалії культурно-етнічного життя, що подибуємо в його поезії, світ природи і людини у переплетенні дивовижної образності – все це глибоко природний і водночас оригінальний гуцалівський світ слова.

Мовна картина світу, яку сприймає і якою живе людина, з одного боку, співвідноситься з мовною картиною етноспільноти, а з другого – є індивідуальним продуктом самого мовця. Вбираючи в себе обидва види етнічного коду, колективного та індивідуального, мовна картина ідентифікується в особливостях слововживання, характері семантичного наповнення мовних одиниць, експресивному їхньому забарвленні, що по-різному реалізується в різних видах комунікації.

Синтагматично-парадигматичні характеристики текстових структур, зокрема художньої літератури, є важливими при дослідженні індивідуально-авторської поетики. Як відомо, групи слів, що виділяють на основі логічних зв'язків, становлять тематичні групи. Якщо вони

характеризуються певними спільними для них ознаками, певним способом упорядкування, своєрідною перспективою, що задає “співвимірність” явищам під одним кутом бачення (наприклад, на рівні ідіолекту), то утворюють лексико-тематичні парадигми.

Парадигмотвірною лексемою може виступити практично будь-яке слово, проте здебільшого парадигматичні ряди розглядаються на основі того чи того концептуального слова, слова-ідеологеми, базового слова. Лексико-тематична парадигма через структурованість смислової організації включає в себе базове слово-ідеологему – як родовий ідентифікатор спільної теми і спільного комплексного смислу, об’єднує численні слова-конкретизатори (варіатори) спільної теми і спільного комплексного смислу, що є важливим засобом формування тієї чи тієї поетичної картини світу.

Парадигматика на рівні ідіолекту дає змогу окреслити певні лексико-тематичні ряди, що є визначальними для творчості конкретного митця, описати смислові, емотивні, функціональні відношення між окремими компонентами цих рядів, а також іншими компонентами більших чи менших дискурсивних одиниць.

У другому розділі – *“Лексико-тематичні парадигми флори і фауни”* – проаналізовано ряди флоролексем і зоолексем, парадигматичні типи відношень, що реалізуються на рівні тематичних, образно-динамічних структур у поетичних творах Є. Гуцала.

Лексико-тематична парадигма флоролексем у мові поезій Є. Гуцала представлена підпарадигмами дендролексем; злаків, квітів і трав; кущів і чагарників.

Одне з чільних місць у лексико-тематичній парадигмі флоролексем поетичних творів Є. Гуцала займає підпарадигма дерев, представлена такими номінаціями, як *дуб, яблуня, груша, клен, береза, тополя, горобина, верба, сосна, ялина, явір, липа, бук, слива, осика, акація, вільха, горіх* тощо.

Потрапляючи в різне контекстуальне оточення, та чи та флоролексема, що переважно вживається для позначення пейзажних деталей, картин природи, здатна нести відповідне смислове навантаження, власне характеристичне щодо певних подій, явищ. Так, елементами осіннього пейзажу в поезії Є. Гуцала активно виступають такі флоролексеми, як *береза, ліщина, калина, ялина, клен, осика, дуб*, означуючи краєвид у межах широкого контекстуального простору, наприклад: *Ходімо в ліс осінній як на свято, / ходім на карнавал в осінній ліс – / багатоокий, радісний, горлатий! / Ходімо до дубів і до беріз; Осінь усміхається, зітхає. / Золотом стіка додолю клен. / Сутінками року називають / місяць листопад іще здавен.*

Флоролексеми в мові поезії відіграють важливу роль для вираження духовного світу, різноманітних почуттів людини: щастя, радості, смутку, тривоги тощо. Ідею психологічної єдності людини і природи у поезії Є. Гуцала вдало ілюструють поетичні тексти з образами-флоризмами, що передають внутрішні почуття ліричного героя: *Вона [липа] якась зажурено-*

весела, / журу веселу уділяє й нам... / Не липа, а співаюча капела, / невигаданий ритуальний храм.

Зближуючись з елементами інших тематичних груп лексики, флороназви здатні репрезентувати найрізноманітніші образно-сміслові, емоційні контексти. Заслужують на увагу поєднання флоролексем із релігійно-церковними назвами, внаслідок чого виникають метафоричні утворення, які конотують значення врочистості, радості: *Клен гостролистий – наче храм, / в якому все урочистим золотом горить. / Ще й правиться у храмі золотому: / синиця править в цю святкову мить; Каштан – неначе церква великодня / у сяйві грон, що схожі на свічки; Світильники беріз у лісі загорілись. / Освітлений, як храм, стоїть осінній ліс.*

Образ берези, поєднуючись у поетичному тексті з лексемою *Спаситель*, виступає символом чистоти, моральності, напр.: *В зелену ріку забрели білоногі веселі берези / в текучих шовках, які вітряться, плещуть і липнуть до ніг, / і сіре сузір'я гусей майорить на зеленому плесі, / і вітер, немов малолітній Спаситель, по водах побіг.* Проте, потрапляючи в іншу тематичну парадигму, цей образ здатен конотувати абсолютно відмінну семантику – „страху, жаху”: *...берези світяться, як ікла вовчі з оциреної пащі в темну ніч.*

Підпарадигма найменувань злаків, квітів і трав у поезії Є. Гуцала представлена лексемами *пшениця, жито, гречка, просо, незабудка, ромашка, нагідки, барвінок, чебрець, звіробій, любисток, м'ята, подорожник* тощо. Ці назви виконують різні стилістичні функції, акцентують увагу читача на морально-етичних проблемах: *Рятуємо злаки. А потім рятуємо квіти. / Рятуєм світанки – від кіптяви, гару й димів. / Рятуємо тишу, щоб в тиші мовчати й радіти. / Рятуємо вулицю від голосних двигунів.*

Слово *квітка*, що виступає родовим поняттям, гіперонімом щодо видових назв, здебільшого активізує просторову семантику, функціонуючи в ролі пейзажного елемента. Високим ступенем продуктивності та розмаїттям конотативних співзначень відзначається образ квітки у поєднанні з поняттями мистецької сфери: *Епітети пожовкли – біля тину / клубки рудого полум'я лежать. / Неначе квіти, засипають рими, / і, наче діти, на долоні сплять.*

Образ *розквітлої квітки* поширюється на комплекси порівняльно-фігурального типу, наприклад, з метою поетизації життєдайної літньої пори року: *Літуймося і ми з тобою влітку – / літується ще літо на вустах! – / отак літуймося, як розквітла квітка, / отак літуймося, як розквітлий птах.*

Образ *зів'ялої квітки* сповнений виразного пейоративно-оціннісного відтінку з символічно значущим компонентом “згасання життєвих, природних сил”: *Хори летять журавлині, / як споконвіку літали, / а за лозиним тином / скільки вже квітів зів'ялих!..*

Особливо високою частотністю у поезіях Є. Гуцала вирізняються флоризми, що становлять підпарадигму номінацій кущових і чагарникових рослин, – *калина, хміль, терен, шипшина*. Образ калини – традиційний для

української символіки. Образ рідного краю в поезії Є. Гуцала найчастіше постає у контекстах саме з компонентом *калина*, як-от: *Ніч весняна цвіте, мов калина, / ніч – як білий калиновий птах... / Припаду до грудей Батьківщини, / поцілую в зелені вуста; Ти ж бо українка, Україно, / стрічкою в косах твоїх – Дніпро, / ти моє безсмертя солов'їне, / плоть моя калинова і кров; Ти ж бо українка, Україно, / як твої лелеки й журавлі, / у твоїх очах співа барвінок, / і калини гілка на чолі...*

Як загалом у словесно-символічному світі, так і в поезії Є. Гуцала флоризм *калина* виступає на позначення дівочої краси, жіночої долі. Асоціативний комплекс *калина – врода – доля* є своєрідним композиційним стрижнем таких поетичних рядків: *Я слухати, мабуть, не перехочу / твоїх пісень мелодію просту, / бо ти – калина, врода ти дівоча, / бо ти – жіноча доля у цвіту.*

Флоролексема *калина* як символ кохання відзначається конотаціями світлих, непотьмарених почуттів, радості спогадів: *А в згадці, радістю повитій, / ота любов чомусь свята, / й горять під попелом щомиті / твої калинові уста.* Проте у ряді контекстів цей образ виступає елементом емотивно-оцінного комплексу “*калина – жар – любов – біль*”, де визначальними постають конотації, провоковані компонентом “*біль*”: *Ти мені обіцяла писати... На аркушах листя, / від морозу схмелілі, самі обернувшись на хміль, / чи то грона калини горіли сузір'ям жаристим, / чи твоєї любові світився калиновий біль.*

Поетичні контексти з флоризмами *хміль, шипшина, терен* особливо виразні при зображенні явищ природи, в ліричних замальовках, наприклад: *Знов ластівки у небі зацвіли, / вода в Дніпрі цвіте зеленим хмелем. / Прийди до мене ввечері, коли / зоря вишневі рушники простеле; Вечір темніє й колючиться, наче колюче терня.*

Флоризм *терен* у мовностилістичній системі Є. Гуцала виступає репрезентантом мотиву подолання життєвих труднощів, при цьому опоетизовуються такі риси характеру людини, як цілеспрямованість, непокірливість: *Вділи мені, доле, за обрій тернову дорогу / і зорі тернові вділити також не забудь, / щоб терном із неба вони опадали під ноги, / щоб в зоряних тернах терновий верстався мій путь.*

Авторське переосмислення духовних цінностей, творчого кредо митця набуває ідеї взаємозв'язку власної долі з батьківщиною, рідною мовою. У культурно-поетичній системі Є. Гуцала флоролексема *терен* актуалізує семантичну ознаку “*чесність*”, що є виразником громадянської позиції, індивідуально-творчої манери автора: *Вділи мені, доле, тернового чесноного слова, / тернової муки на роки тернові мої, / вділи мені, доле, тернової рідної мови, / а в ній хай співають тернові мої солов'ї!* Тернове слово митця стає сутністю живої природи, зрештою, сутністю, що утверджує саме життя: *Як добре жити – світить цвіт шовковиць, / і коник дикий полум'ям горить / і тернослив терновим каже словом / про те, як добре в цьому світі жить!*

Флористична лексика є неодмінним складником численних образних побудов у поезії Є. Гуцала, зокрема порівняльних, що характеризуються такими семантичними корелятами, як *рослина – людина, людина – рослина, рослина – абстрактне поняття, рослина – історична реалія* та ін.

Лексико-тематична підпарадигма тварин включає назви свійських тварин (*баран, віл, гуска, качка, кінь, лоша, кіт, кріль, коза, корова, теля, курка, півень, свиня, собака*); назви диких тварин (*білка, бегемот, бобер, вовк (сіроманець), гіпопотам, дикобраз, єнот, заєць, зубр, ігуана, їжак, кажан, кріт, лев, лис, нутрія, лось, миша, носоріг, олень, росомаха, тхір, щур, як*).

Лексеми *вовк, вовчий* зазвичай пов'язані з семантикою злості, ненажерливості, лиходійства. Натомість у Є. Гуцала ця міфологема набуває нового смислового забарвлення, а саме – страждання, муки: *Заворожили ворожбити, / зачаклували чаклуни / колись мене у цьому світі, / таки вони, / таки вони! Щоб ми були у шкурах завше, / щоб вовчий звікували вік, / щоб я не грав на скрипці, знавши / лиш вовчий рик, / лиш вовчий рик.* Поет у „Баладі про вовків” вдається до створення художнього образу нареченої, жениха і скрипаля, розгортаючи магічну оповідь про те, як *постали з вовчих шкур отих: / з одної шкури – наречена, / зі шкури другої – жених; Між молодой ї молодого / зі шкури вовчої постав / скрипаль – на грудях скрипка в нього, / скрипаль в руці смичок тримав.*

Образ *лисиці*, зокрема і в народнопоетичній творчості, асоціюється з хитрістю. У вірші „Лисиця-вогнівка” Є. Гуцало вдається до переосмислення цього символу, опираючись на художню паралель „*лисиця – мисливець*”. Зоолексема *лисиця* змінює свою традиційну конотацію на позитивну, натомість відповідної негативної семантики набуває слово *мисливець*, як, до речі, і в іншому вірші, де *лисиця* стає авторським символом *волі*, а в лексемі *людина* модифікуються асоціації, пов'язані з байдужістю і безжалісністю: *І мало людей, де вовки, їжаки і кроти... / Й нікому чомусь не цікава звичайна лисиця: / узявши у зуби маля, йому нору знайти / запрагла вона і по клітці тісній метушиться.*

У віршових текстах для дітей образ *матері-лисиці* суголосний образам людських матерів – з ніжним, лагідним ставленням до своїх малюків: *Лис не спить, / не спить лисиця, / ї лисеняткові не спиться / не лежиться, / і лисиця / лисеняткові співає, / лисенятко колихає. / – Спи, малятко, / спи, писклятко, / спи, сіреньке лисенятко, / спи, мазунчик, / спи, лизунчик, / спи, брехунчик, / спи, пустунчик, / спи, скакайло, / побігайло, / неслухняне неслухайло, / спи, малий нерозумака, / невмивака, невзувака.*

Лексико-тематична підпарадигма назв птахів представлена такими орнітонімами, як: *ворона, гава, гагара, голуб, горобчик, грак, жайворонок, зозуля, крук, ластівка, одуд, перепелиця, синиця, снігур, сорока, чапля, шпак.* Порівн. лише на прикладі однієї строфи з вірша “Поезіє, хто батько твій? Хто мати?": *Є в цьому світі – перепела пісня, / і дροхви свист, і стрепета політ, / сови й сича нічні зізнання пізні / і солов'я швидкий, смертельний шріт .*

Парадигматика семантичної категоризації орнітонімів на основі різних характеристичних ознак може бути представлена таким чином:

Вигляд птаха: *Співа зозуля – птаха сіробока, / якась іржаста і якась руда; Гніздилась і чегвара на лиманах – червоний дзьоб, надійних два крила.*

Поведінка: *Сойка-непосида метушиться, / дбає про запаси для зими: / під коріння, в мох, в опале листя / все хова й хова свої корми; Лише на світ благословиться, / як шлюбні пристрасті киплять: / пита синиця – у синиці і соловей – у солов'я.*

Присутність у світі людей: *Скажи, зозуле, скільки мені років / ще жити; Оті листи, що, може, від зозулі, / від горлиці, а чи від глухаря, / оті листи, які нам шле минуле, / оте минуле, що не помира...*

Той чи той ортонім у поетичному тексті виконує певну композиційну роль, є носієм відповідної емотивної експресії.

Метафорика з орнітонімним компонентом представлена головним чином а) предикатами, що характеризують предмет на основі порівняння з зоонімом, напр.: *Ніч опівночі озвалась совою*; б) дієсловами, які мають вказівку на розвиток, рух, дію, напр.: *Знов ластівки у небі зацвіли.*

Третій розділ – **“Лексико-тематичні парадигма простору і часу”** – присвячено описові основних лексичних, образно-сміслових одиниць на позначення просторово-часових реалій і явищ.

У поезії Є. Гуцала простежуємо змалювання простору у двох вимірах: земному й небесному. Для вираження простору „верху” поет послуговується лексемами *сонце, місяць, зірка, хмара* і т. ін., що представляють концепт *неба*. З простором “низу” пов’язується ряд таких лексичних одиниць, як *земля, поле, степ, ліс, море, річка* та ін.

Часова парадигма представлена номінаціями типу *минуле, майбутнє, сучасне, ера, епоха, вік, день, ніч, тиждень, місяць, рік, весна, літо, осінь* тощо.

Поетика зоряного неба в мовотворчості Є. Гуцала характеризується широтою осмислення конкретних реалій, введення їх в образний контекст, де діють різні чинники динамізації, композиційної організації, асоціативних перенесень тощо. Так, у небесному просторі Є. Гуцала бачимо *зірки пшеничні й житні і зірки вівсяні*, тут небо безмежне, як і поле, де полишає свій слід “птаха радощів і птаха журби”, де, зрештою, відбувається трансформація образу *зірки* в символ – зірки традиційно виступають вісниками долі: *Та знаю: в небі сіяти не перестане – / нехай співа птах радощів чи птах журби! – / зірки пшеничні й житні і зірки вівсяні – / зірки своєї хліборобської судьби.*

Традиційно високе звучання мовосимволу *зірка* в поезії Є. Гуцала набуває ліричної, романтичної наснаженості, природно поєднуючись з народнопоетичною символікою. Символом духовності у таких образних структурах часто виступає слово *душа*. Паралель *душа – зірка* підтримує смисловий ряд „аркуш”, „небо”, „вірш”, що вводить у світ високої, духовної творчості: *Обдумай все. І зваж, як треба. / На чистім аркуші душі, / алмаз зорі діставши з неба, / алмазом вірші напиши.*

У поетичному континуумі Є. Гуцала фігурують цілі сузір'я – Козерога, Водоля, Риб, Південний Хрест: *Зірки складають в сузір'я Козерога, / в сузір'я Водоля чи в сузір'я Риб / і в небесах йому означають дорогу / так, як лиш зорі і означають змогли б; Океан над ними хвилю стеле, / В небесах горить Південний Хрест.* Важливим компонентом зоряного неба є найменування *Чумацький Шлях*, що отримує в поетичній мові різне семантичне наповнення. Насамперед *Чумацький Шлях* як реалія неба репрезентує лексему *чумак* з промовистою земною назвою (“чумакування – специфічна риса історичного життєвого укладу українського народу” (Л.Масенко): *Ген на Шляху Чумацькому куриться вихор – вертаються із Криму срібні чумаки...*

Образна орбіта *Чумацького Шляху* розгортається у зв'язку з поняттями *курган, списи, щити, мечі, коні, воли, птахи*, які відтворюють атмосферу історичної тяглості народу, повернення до його праглибин минулого:

*Кожен з нас – мов курган край Чумацького битого Шляху,
де поховано списи, щити і двосічні мечі,
де поховано коней, волів, де поховано птахів,
що, поховані, прагнуть однак позбиратись в ключі .*

Зі словосполученням *Чумацький Шлях* асоціативно пов'язані поняття вічності, нескінченності і незнищенності світу природи, а звідси – і людського буття: *Наша мить – це краплина, в якій віддзеркалилась вічність. Вічність – присуд природи, якому підвладні усі. Край Чумацького Шляху жили і живем на узбіччі, В галактичному поросі, на галактичній росі .*

Семантично спорідненим найменуванням до астроназви *Чумацький Шлях* виступає *Чумацький Віз*, що реалізується в поетичних рядках, зближуючись з лексемою *закотився* (узус не передбачає поєднання *закотився Чумацький Шлях*), порівн.: *Із печалі на гони небесні, на зоряні гони, / з молодим чумаченьком заковився Чумацький Віз, / бо калини подерто узорену плахту червону, / бо дівочі узори намиста розсипано скрізь .*

Не менш поширені в поезії Є. Гуцала і образи сонця, місяця. Поетичне перетворення слова *сонце* в межах контексту відбувається на основі асоціативних зв'язків з іншими образами в системі твору, напр.: *сплюндровано поле навалою вражою. / Сонце в небі здається, либонь, бараболею – / для дітей недоступною і недосяжною.* Від досить традиційного образу *підкова місяця* до оригінального порівняння “місяць – мов журба” (*Пожуримось, бо чом не пожурились, / коли у небі місяць – мов журба*) – такий творчий діапазон використання космоніма *місяць* у поезиці Є.Гуцала.

Одним із центральних компонентів парадигми “низу” є лексема *земля*, що актуалізує семи „*місце життя і діяльності людей*”, “*рідний край, Батьківщина*”, напр.: *Ми живемо отут, на землі, край Чумацького Шляху, / на узбіччі, де пахне полин і блакитний чебрець.*

У поезії Є. Гуцала *Земля* – це і планета в безмежному космосі: *Земля із відстані великої – зоря, / хоча вона й лишається Землею, / і кожен з нас*

також стає зорею, / що в галактичних не минається морях . Проте космізм зовсім не поглинає, не нівелює земної краси, космос – як своєрідне тло для вічного дива з зеленим гіллям і солов'їним співом, ім'я якому – Земля: У ночі травневі скрипкове зелене гілля / Цвіло солов'ями, світилося шалом пташиним, – / І вічним органом здавалася вічна земля, / Що в космосі лине на крилах слабких, солов'їних .

Концептуальним у поезії Є. Гуцала є поняття *степ*. Образ степу проходить через усю творчість поета, виражає горизонтальний простір “низу” і виступає як у прямому, так і в узагальненому значенні, стаючи символом пам'яті, правічної давності. Через образ степу постає історичне тло з відповідними маркерами конкретної епохи.

Таким чином, крім просторових характеристик, слово *степ* має ще й часові, які виражають плин історії. З цього приводу Н. Сологуб зазначає, що “степ – це товща часу”, де знаходять своє відображення різні епохи, сигналами яких (мовними знаками історії) виступають конкретні історичні факти, історичні імена, назви місцевостей, напр.: *О степ половецький, криваве розбійницьке щастя, о степ половецький, людського життя сіножать; Чаїться степ, як дикий печеніг.*

Лексеми на позначення часу і простору часто виступають засобами зображення світу як цілісної системи. Поряд бачимо назви, які змальовують як простір “верху”, так і “низу”, що є свідченням поліфонії просторової семантики в поезії Є. Гуцала, наприклад: *Степ, наче груша, розцвів і цвіте в надвечір'я. / Небо тече, мовби сизого часу ріка. / Скільки в степу лебединого згублено пір'я – / воском зліпи собі крила, неначе Ікар.*

Існує система координат на позначення просторовості, що обіймає і горизонтальні, і вертикальні лінії, які поєднують, стають проміжними ланками між небом і землею, створюючи об'ємний образ рідної природи, напр.: *поле – струмок – вітер – небо: В екстазі – вересень і поле, / тече, немов димить, струмок, / на вітрі вишиито тополі, / на небі вишиито пташок.*

Природа є важливим компонентом образів пір року. Пори року, що виступають репрезентантом календарного часу, в поезії Є. Гуцала представлені в усій повноті тематично-образного вираження (*Благословляю ранній листопад, / містерію осінніх самоспалень, / коли в ім'я весняних вдосконалень / згоряє поле і згоряє сад; Ще день, ще два – і осінь обнесе / усе з душі, чим влітку багатіла. / Й зими під ноги опадє все те, / чим навесні втішалась і раділа*), нерідко в антропоморфізованих контекстах з наскрізними звукозображальними комплексами (наприклад, з домінантним алітеративним “с”: *Знов прийшла на землю осінь, / розпустила сиві коси, / а у неї в сивих косах / позаплутувались оси; Дуже любить осінь / оси, / що бринять у сивих косах, / і, мабуть, / що через оси / та й назвали осінь – / осінь*).

У четвертому розділі – **“Колористична парадигма”** – у функціонально-семантичному аспекті проаналізовано домінанти лексико-тематичної

парадигми колоративів у поезії Є. Гуцала (хроматичні та ахроматичні кольороназви).

Колористична лексика в творчості Є. Гуцала обіймає народнопоетичну і індивідуально-авторську символіку, що відбиває загальнокультурний та історичний досвід, національні і світові традиції. Лексико-тематична парадигма кольоролексем нараховує 1576 слововживань. До неї входять як лексеми на позначення власне кольору, так і образно-стилістичні одиниці, які передають асоціативну колірну ознаку. Зафіксовано такі одиниці на позначення кольору: *білий* – 300, *золотий* – 156, *чорний* – 135, *зелений* – 122, *срібний* – 98, *блакитний* – 92, *синій* – 82, *сивий* – 69, *червоний* – 69, *голубий* – 61, *жовтий* – 54, *сизий* – 39, *сірий* – 30, *рудий* – 27, *буриштиновий* – 19, *мідний* – 17, *бронзовий* – 15, *карий* – 14, *багряний* – 11, *бурий* – 10, *мармуровий* – 9, *черлений* – 9, *ярий* – 9, *рожевий* – 8, *іржастий* – 7, *вишневий* – 6, *смарагдовий* – 6, *красний* – 5, *строкатий* – 4, *русий* – 4, *фіолетовий* – 4, *оксамитовий* – 3, *оранжевий* – 3, *попелястий* – 3, *рум'яний* – 3, *блат* – 2, *бузковий* – 2, *ліловий* – 2, *малиновий* – 2, *пурпурний* – 2, *сріберний* – 2, *багровий* – 1, *бездонного ультрамарину* – 1, *брунатний* – 1, *буланий* – 1, *волошковий* – 1, *землистої умбри* – 1, *зів'ялого маку* – 1, *ізмурдний* – 1, *калиновий* – 1, *колір слонової кістки* – 1, *лазурний* – 1, *лимонний* – 1, *лазуровий* – 1, *малахітовий* – 1, *фосфоричний* – 1, *перламутровий* – 1, *половілий* – 1, *черешневий* – 1. Слів-комполітів – 44: *червоно-бурий*, *чорно-білий*, *жовто-іржастий*, *вохристо-жовтуватий*, *земно-бурий*, *сіро-жовтий*, *чорно-рахманний*, *зелено-оксамитний*, *яскраво-синій*, *блідо-рожевий*, *темно-голубий* та ін.

Як зазначають дослідники, загалом у художніх текстах українських авторів найчастотнішими є кольоропозначення *чорний*, *червоний* і *білий*. У поетичній мові Є. Гуцала, за нашими підрахунками, переважають *білий*, *золотий* і *чорний* кольори.

Розглядана лексико-тематична парадигма поетичного ідіолекту Є. Гуцала представлена цілим рядом синонімічних груп, що становлять окремі підпарадигми кольороназв:

1. Ахроматичні кольори:
 - білий, мармуровий, білосніжний, колір слонової кістки;
 - чорний, чорно-рахманний;
 - сірий, сивий, сизий, срібний, попелястий.
2. Хроматичні кольори:
 - червоний, багряний, темно-червоний, малиновий, кривавий, рум'яний, рожевий, пурпуровий, блідо-рожевий, мідяний, рудий;
 - жовтий, золотий, золотаво-карий, золотисто-жовтий, жовто-золотий, жовтогарячий;
 - зелений, зелено-оксамитовий, смарагдовий;
 - синій, голубий, блакитний, темно-голубий, яскраво-синій, світло-голубий, металево-синій, фіалковий, фіолетовий, ліловий.

Кольороназви у творчості Є. Гуцала виконують роль як прямих номінацій, так і виступають складниками численних образних, зокрема метафоричних, побудов: *Тут губи беріз побілили. Тут губи калин / кораловим болем палають на лицях зів'ялих.*

Важливу роль у розгортанні образно-тематичних ліній, динамізації композиційних структур вірша, психологізації образу відіграють композити з колористичним компонентом, порівн.: *І ніч вже розіллалась угорі, / і ніч уже по долах розіллалась / лимонно-жовтим кадмієм зорі, / лимонно-жовтим кадмієм печалі; Занімів і затерп чорноокою тишею-птахою, / що вместила ізнагла на весь цей наляканий ліс, / і трусила ніч-чорноризниця чорними лахами / із вирлатих очей розцвітаючи сонмищем сліз .*

На основі здійсненого аналізу поетичного ідіолекту Є. Гуцала зроблено такі **висновки**.

Дослідження текстових структур на рівні синтагматики (лінійне розгортання тексту), парадигматики (вертикальні тематичні, асоціативно-сміслові відношення) дають змогу окреслити набір тих чи тих лексичних одиниць, що виступають домінантними в певній художній системі, певному художньому ідіолекті.

Як показали спостереження над поетичними творами Є. Гуцала, основними лексико-тематичними парадигмами мовної картини світу автора є парадигми лексем на позначення флори і фауни, часу і простору, кольороназв.

Під поняттям лексико-тематичної парадигми розуміємо групи слів, що являють собою спосіб упорядкування предметів, явищ, подій і які можна виділити на основі тих чи тих логічних зв'язків, певного бачення під відповідним кутом зору.

Лексико-тематична група флористичної лексики становить значний шар мовної системи Є. Гуцала і функціонує як у прямих, так і в переносно-фігуральних значеннях, фіксуючись, зокрема, у флороназвах виразної етнічної закріпленості (*барвінок, верба, калина, шипшина, терен, хміль, рута, смерека, явір, тополя, жито, пшениця* та ін). Особливо активні такі одиниці в описово-зображувальних контекстах пейзажних замальовок, що являють собою елементи опису краєвиду, ландшафту, національно-художнього простору і т. ін. Авторське ставлення до зображуваного яскраво простежується у портретних характеристиках, побудованих на основі тих чи тих флоризмів. Фаунонімічні компоненти в поезії Є. Гуцала досить продуктивні при розгортанні образно-сміслових, композиційних ліній, є важливим засобом творення асоціативних полів у художніх структурах.

Зв'язок флоролексем, зоолексем із певним набором лексико-семантичних одиниць відповідної тематики зумовлює образне освоєння відповідних контекстуальних ситуацій. Порівняльні, метафоричні конструкції з флористичним, зоонімним компонентом є важливим складником поетичного ідіолекту Є. Гуцала, іноді на їх основі будується увесь вірш, з багатьма композиційними розгалуженнями. Найбільш поширені

такі моделі компаративів із флористичним компонентом, як: *рослина – людина, людина – рослина, рослина – абстрактне поняття, рослина – історична реалія*, де лексема-флоризм виступає як суб'єктною, так і об'єктною частиною порівняння. Основою процесу метафоризації в межах предикатних структур з зоонімним компонентом є присвоєння об'єкту значень, властивостей і станів, які виявляються в іншому класі предметів. До найбільш яскравих предикатів, які в поєднанні з зоонімною лексикою стають елементами Гуцалових метафор, слід віднести такі, що а) характеризують предмет на основі порівняння з зоонімною одиницею (*ніч озвалась совою*); б) мають вказівку на розвиток, рух (*ластівка у небі написала*).

Атрибутика загальної парадигми простору в поезії Є. Гуцала представлена номінаціями, що позначають: а) великий простір: *світ, земля, небо*; б) рельєф місцевості: *гора, долина, дорога*; в) елементи водних реалій: *річка, струмок, джерело*; г) явища природи: *вітер, сніг, туман*; ґ) небесні об'єкти: *сонце, зоря, місяць* тощо. Часові маркери означені номінаціями типу *минуле, майбутнє, сучасне, ера, епоха, вік, день, ніч, тиждень, місяць, рік, весна, літо, осінь, зима* тощо. Часопросторові характеристики в системі поетичних творів Є. Гуцала нерідко накладаються одна на одну, перехрещуються, стають важливим чинником динамізації, образного розгортання ліричної оповіді.

Колористична парадигма Гуцалового ідіолекту обіймає назви всіх кольорів, їх відтінків, асоціативно-образних утворень з колористичним компонентом. У мові поезії Є. Гуцала переважають білий, золотий і чорний кольори. Лексичний склад цієї парадигми характеризується різноструктурними компонентами (іменниками, прикметниками, прислівниками, дієсловами). Однак найпродуктивнішими у творенні колоративів є прикметники. Вони здатні розгортати систему слів-кольоропозначень на основі переосмислень значень твірних одиниць, виражених іншими граматичними категоріями, наприклад, *волошковий, лазуровий, перламутровий, ізумрудний, зів'ялого маку*, які в контексті набувають виразно оцінного забарвлення.

Мовно-образна система поетичного ідіолекту Євгена Гуцала, “вибудована” на основі численних компонентів розгляданих лексико-тематичних парадигм, відзначається динамізмом образного слова, поєднанням народно-поетичної стихії й індивідуально-авторських пошуків у поетичній творчості, що своєрідно відображає особливості концептуальної і загальномовної картини світу.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Колористична парадигма в поезії Євгена Гуцала // Мова і культура: Збірник наукових праць. – Том IV/2. – Випуск 5. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2002. – С. 173-179.

2. Колористичний епітет у поезії Євгена Гуцала. // Мова у слов'янському культурному просторі: Тези доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції. – Умань: Графіка, 2002. – С. 125-126.
3. Порівняння з флористичним компонентом у поетичній мові Євгена Гуцала // Українське мовознавство: Міжвідомчий науковий збірник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Випуск 26. – К., 2003. – С. 100-104.
4. Лексико-тематична парадигма дендролексем у поетичній мові Євгена Гуцала // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. – Випуск 9. – К.: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2003. – С. 345-348.
5. Лексико-тематична парадигма концепту “небо” в поезії Євгена Гуцала // Семантика мови і тексту: Збірник статей VIII Міжнародної конференції. – Івано-Франківськ.: Видавництво “Плай”, 2003. – С. 555-558.
6. Назви квітів як елемент пейзажу (на матеріалі поезій Євгена Гуцала) // Молодь і мовознавство: Збірник матеріалів загальноуніверситетської звітно-наукової конференції викладачів, аспірантів і студентів. – Вип. 2. – Умань: Графіка, 2003. – С. 77-78.
7. Колористичний епітет у поезії Євгена Гуцала // Наука і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – К.: Логос, 2003. – Т. XL. – С. 260-265.
8. Лексико-тематична парадигма зоолексем у поетичному ідіостилі Євгена Гуцала // Вісник Уманського педуніверситету. Філологія (мовознавство): Збірник наукових праць / В.Г.Кузь (гол. ред.) та ін. – К.: Знання України, 2004. – С.276-282.
9. Метафорична властивість лексико-тематичної парадигми зоолексем у поезії Євгена Гуцала // Молодь і мовознавство: Збірник матеріалів загальноуніверситетської звітно-наукової конференції викладачів, аспірантів і студентів. – Вип. 3. – Умань: Графіка, 2004. – С. 67-68.
10. Лексико-тематична парадигма простору у поезії Євгена Гуцала // Українське мовознавство. Зб. наук. праць. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 29-30. – С. 10-13.
11. Лексична інтерпретація концепту земля у поезії Євгена Гуцала // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – Вип. 34. – Ч. II. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004. – С. 249-253.
12. Стилiстичні функції назв рослин у поезії Євгена Гуцала // Мовні і концептуальні картини світу: Збірник наукових праць. — К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 14. Кн. 2. – С. 267-270.

АНОТАЦІЯ

Шуляк С.А. Лексико-тематичні парадигми у поетичному ідіолекті Євгена Гуцала. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Спеціальність 10.02.01 – українська мова. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2005.

Дисертація присвячена дослідженню лексико-тематичних парадигм, що є домінантними в мовній картині світу поетичного ідіолекту Євгена Гуцала.

Поняття “лексико-тематична парадигма” вживається на позначення групи слів, що являють собою певний спосіб упорядкування предметів, явищ, подій і які можна виділити на основі тих чи тих логічних зв’язків, певного бачення під відповідним кутом зору.

Основними лексико-тематичними парадигмами мовної картини світу поетичного ідіолекту Євгена Гуцала є парадигми флоролексем, зоолексем, номінацій на позначення простору і часу, кольороназв.

У дослідженні простежено організацію лексико-тематичних парадигм у поетичних творах Євгена Гуцала, здійснено функціонально-семантичну класифікацію їх компонентів, визначено і охарактеризовано образні засоби, що ґрунтуються на розгортанні тих чи тих компонентів лексико-тематичних парадигм, з’ясовано естетичну роль досліджуваних одиниць у динамічній системі поетичних творів Євгена Гуцала.

Ключові слова: лінгвопоетика, лексико-тематична парадигма, поетичний ідіолект, мовна картина світу.

АННОТАЦИЯ

Шуляк С.А. Лексико-тематические парадигмы в поэтическом идиолекте Евгения Гуцала. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Специальность 10.02.01 – украинский язык. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2005.

Диссертация посвящена исследованию лексико-тематических парадигм, доминантных в языковой картине мира поэтического идиолекта Евгения Гуцало.

Понятие “лексико-тематическая парадигма” употребляется для обозначения группы слов, которые представляют собой определенный способ упорядочения предметов, явлений, событий и которые можно

выделить на основе тех или других логических связей, определенного видения под соответствующим углом зрения.

Парадигмообразующей лексемой может выступить практически любое слово, тем не менее большей частью парадигматические ряды рассматриваются на основании того ли иного концептуального слова, слова-идиологемы, базового слова. Лексико-тематическая парадигма через структурирование смысловой организации включает в себя базовое слово-идиологему – как родовой идентификатор общей темы и общего комплексного смысла, объединяет многочисленные слова-конкретизаторы (вариаторы) общей темы и общего комплексного смысла, что является важным средством формирования той или иной поэтической картины мира, картины мира художественного идиолекта.

Методологические основы лингвопоэтических исследований индивидуально-авторской картины мира связаны с именами М. Бахтина, В. Виноградова, Г. Винокура, Б. Ларина, А. Потебни, Ю. Тынянова, Л. Щербы и др. Художественный идиолект в разных аспектах анализируют Т. Берест, М. Голяныч, С. Ермоленко, В. Кононенко, Л. Мацько, А. Мойсиенко, Н. Слухай, Н. Сологуб, Л. Ставицкая, В. Чабаненко и др.

Парадигматика на уровне идиолекта дает возможность выделить определенные лексико-тематические ряды, доминантные для творчества конкретного художника слова, описать смысловые, эмотивные, функциональные отношения между отдельными компонентами этих рядов, а также другими компонентами больших или меньших дискурсивных единиц.

В диссертационном исследовании проанализированы лексико-тематические парадигмы флоролексем, зоолексем, номинаций, обозначающих пространство и время, колористику; осуществлена функционально-семантическая классификация их компонентов, определены и охарактеризованы образные средства, базирующиеся на развертывании тех или иных компонентов лексико-тематических парадигм, выяснена эстетическая роль исследуемых единиц в динамической системе поэтических произведений Евгения Гуцало.

Теоретическое значение диссертационной работы состоит в уточнении концептуальных принципов лингвистического анализа особенностей художественного идиолекта на материале поэзии Евгения Гуцало, в определении роли доминантных лексико-тематических парадигм для характеристики индивидуально-авторской картины мира поэта.

Образно-речевая система поэтического идиолекта Евгения Гуцало, “выстроена” на основе многочисленных компонентов рассмотренных лексико-тематических парадигм, отмечена динамизмом образного слова, сочетанием народно-поэтической стихии и индивидуально-авторских поисков в поэтическом творчестве, своеобразно отображающих особенности концептуальной и общезыковой картины мира.

Ключевые слова: лингвопоэтика, лексико-тематическая парадигма, поэтический идиолект, языковая картина мира.

Annotation

Shulyak S.A. Lexical and thematic paradigms in the poetic idiolect of Yevgen Gutsal. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of the Candidate of Philological Sciences on speciality 10.02.01 – the Ukrainian language. – Kyiv national university named after Taras Shevchenko. – Kyiv, 2005.

The thesis is devoted to the characteristic of lexical and thematic paradigms which are dominating in the linguistic picture of Yevgen Gutsal's poetic idiolect.

The concept "lexical and thematic" paradigm is used to denote the groups of words which introduce a certain kind of regulating of the objects, phenomena, events and which can be picked out on the basis of these or those logical connections from some point of view.

The main lexical and thematic paradigms of the linguistic picture of Yevgen Gutsal poetic idiolect are paradigms of floralexemes, zoolexemes, notions to denote space and time, names of colours.

In the investigation the organization of lexical and thematic paradigms in the poetic works of Yevgen Gutsal are investigated, the functional and semantical classification of their components are made, figurative means that are grounded on the development of these or those components of lexical and thematic paradigms are defined and characterized, aesthetic role of investigated units in the dynamic system of Yevgen Gutsal's poetic works are found out.

Key words: linguopoetics, lexical and thematic paradigm, poetic idiolect, linguistic picture of the world.